

מִרְן הַגָּאוֹן רַבִּי צְבִי יְהוּדָה הַכֵּהֵן קוֹק ז"ל

הַגְּהוֹת וְהַעֲרוֹת עַל מִשְׁנוֹת מִסַּכַּת שַׁבַּת

פ"א מ"א

הַקְּדָמָה כְּלִיתִי שֶׁל יֵצֵה"ש [יִצְיָאוֹת הַשַּׁבָּת] מֵעִיקָרָה וְהַתְּחַלְתָּה בַּתּוֹרָה אֵל יֵצֵא אֵל יוֹצִיא לְלַקֵּט, וּמֵרֵאשִׁית זְמַנָּה מִמֶּנָּה, וְגַם מֵהַמִּשְׁךְ עֵינִינָה מֵעַר"ש בַּחֵיט, לְבַלֵּר, בַּהֲמָה וְאִשָּׁה, עִם צַד גְּרִיעוֹתָה כַּד' הַתּוֹס'¹, וְכֵן כָּל הַתְּפִרְטוֹתָה אַחֲרֵי כַּל"ג [כָּלֵל גְּדוּל] וּבִסְיוּמוֹ, וְהַכְּלָלָתָה בְּסִיּוּם הַזּוֹרֵק, וְע"ש מ"ב [מִשְׁנָה ב'] שְׁכַהֲעָה"ל [שֶׁכֵּן הִיִּתָה עֲבוּדַת הַלְוִיִּים], וְאַח"כּ תוֹלְדוֹת וְסַעֲיָפִים וְדִינֵי דְרַבְנָן, עִם אִיזָה מֵהֶם שְׁבִינְתִים.

פ"א מ"ב

לֹא יֵשֵׁב אָדָם לִפְנֵי הַסֵּפֶר

לְפִי סֹדֵר זְמָנִים מִסַּמְל"מ² [מִסַּמּוּךְ לְמִנְחָה] סַמְל"ח³ [סַמּוּךְ לְחִשִּׁיכָה] מִבַּע"י⁴ [מִבַּעוּד יוֹם] הַדְּלָקָה⁵ טַמְנָה⁶, שְׁבִיתֵת יִצִּיאַת בַּהֲמָה⁸ וְתִיקוֹנֵי אִשָּׁה⁹, עַד כַּל"ג¹⁰ [כָּלֵל גְּדוּל] וְעִיקָר שַׁבַּת.

לֹא יִכְנַס אָדָם לְמִרְחָץ וְלֹא לְבוֹרְסָקִי וְלֹא לְאֹכֹל וְלֹא לְדִין

שְׁנֵי הָרֵאשׁוֹנִים פְּעוּלְתָם תְּלוּיָה וְקְבוּעָה בְּמִקּוֹם מִיּוּחָד, אֵךְ הַדִּין בְּכוֹלָם עַל הַפְּעוּלָה, וּבִינֵיהֶם קְדָמוֹ הַרְגִּילִים בְּיֹתֵר.

פ"א מ"ג

וְלֹא יִפְלֵה אֶת כְּלָיו וְלֹא יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר

מִגֵּרָרָא דְלֹא יֵצֵא וְכו'¹¹.

-
1. ב. ד"ה פשט.
 2. משנה ב'.
 3. משנה ג'.
 4. משניות ה'– י"א.
 5. פרק שני.
 6. פרק רביעי.
 7. בכתה": "הדלקה טמנה". ה' משותפת כדרך חידושו של רבנו.
 8. פרק חמישי.
 9. פרק שישי.
 10. פרק שביעי.
 11. כלומר, מלאכות אלו נשנו אגב גררא, אע"פ שאינן שייכות להוצאה.

ולא יקרא לאור הנר

זרע ישראל: בספר, וה"ה בקורא **במחשבה אסור**.
שאינו מבטא בפיו.

באמת אמרו החזן רואה היכן התינוקות קוראים

כלאים פ"ב מ"ב¹², תרומות רפ"ב¹³, לקמן פ"י מ"ד¹⁴, ב"מ פ"ד מי"א¹⁵.

פ"א מ"ו

ב"ש אומרים אין פורשין מצודות חיה ועופות ודגים אלא כדי שיצודו מבעוד יום

מצוי לצוד במצודה עופות ודגים הרבה בב"א וחיה אחת, אך ע' ביצה פ"ג מא"ב¹⁶, וע' גיטין פ"ה מ"ח¹⁷.

פ"א מ"ט

אמר רשב"ג נוהגין היו בית אבא ...

ע' עירובין פ"ו מ"ב¹⁸, ביצה פ"ב מו"ז¹⁹ [משנה ו', ז'], פ"ג מ"ב²⁰, פ"ה מ"ח דבב"מ²¹.

-
12. "במה דברים אמורים - תבואה בתבואה, קטנית בקטנית, תבואה בקטנית, וקטנית בתבואה. באמת אמרו, זרעוני גינה שאינן נאכלין מצטרפים אחד מעשרים וארבעה בנופל לבית סאה".
 13. "אין תורמים מן הטהור על הטמא ואם תרמו תרומתן תרומה. באמת אמרו, העיגול של דבלה שנטמא מקצתו תורם מן הטהור שיש בו על הטמא שיש בו, וכן אגודה של ירק וכן ערמה".
 14. "המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו - פטור, לאחריו ובא לו לפניו - חייב. באמת אמרו, האשה החוגרת בסינר בין מלפניה בין מלאחריה - חייבת, שכן ראוי להיות חוזר".
 15. "אין מערבין פירות בפירות אפילו חדשים בחדשים, ואין צריך לומר חדשים בישנים. באמת, בין בתירו לערב קשה בדרך מפני שהוא משביחו".
 16. משנה א': "אין צדין דגים מן הביברין ביום טוב ואין נותנים לפניהם מזונות, אבל צדין חיה ועוף מן הביברין ונותנים לפניהם מזונות".
 - משנה ב': "מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יום טוב לא יטול מהן ביום טוב אלא אם כן יודע שניצודו מערב יום טוב".
 - הרי שבשתי המשניות הללו נכתב "עוף" בלשון יחיד, ולא בלשון רבים כמובא במשנתנו.
 17. "מצודות חיה ועופות ודגים יש בהם משום גזל מפני דרכי שלום. רבי יוסי אומר גזל גמור".
 18. "אמר רבן גמליאל, מעשה בצדוקי אחד שהיה דר איתנו במבוי בירושלים, ואמר לנו אבא, מהרו והציאו את כל הכלים למבוי עד שלא יוציא ויאסור עליכם. ר' יהודה אומר בלשון אחר, מהרו ועשו את צרכיכם במבוי עד שלא יוציא ויאסור עליכם".
 19. משנה ו': "...אמר רבן גמליאל, מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין אלא רקיקין. אמרו לו, מה נעשה לבית אביך שהיו מחמירין על עצמם ומקלין לכל ישראל להיות אופין פתין גריצין וחורין".

פ"ב מ"ב**וחכמים מתירין בכל השמנים**

אע"ג דלעיל במשנה א' אמרו לא בשמן קיק, וע' תמיד פ"ב מ"ג²², וצ"ב שמן שקדים הנז' במד"ר, וי"ל שהוא בכלל של אגוזים בב"ר פ' צ"א, יא²³,²⁴.

ר' טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד

פי' הגרצ"א ז"ל מדינוב ב"ברכה משולשת" לבדו לא בתערובת, או רק בו ולא באחרים אפי' בשאר חדרים ואינו משתמש לאורם²⁵.

פ"ב מ"ו**על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר**

בהג' רש"ש פי' דהיינו באיחורן להדליק כשחשיכה ולא בחסרון ושליטת ההדלקה דהוי מידי דרבנן ולא במין הקודמות²⁶.

-
- משנה ז': "אף הוא אמר שלשה דברים להקל: מכבדין את המיטות, ומניחין את המוגמר ביום טוב, ועושין גדי מקולס בלילי פסחים. וחכמים אוסרים".
20. "מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יום טוב, לא יטול מהן ביום טוב אלא אם כן יודע שניצודו מערב יום טוב. ומעשה בנכרי אחד שהביא דגים לרבן גמליאל ואמר 'מותרין הן אלא שאין רצוני לקבל הימנו'".
21. "מלוה אדם את אריסיו חטיטין בחיטין - לזרע אבל לא לאכול, שהיה רבן גמליאל מלוה את אריסיו חטיטין בחיטין לזרע. ביוקר והזולו או בזול והוקרו - נוטל מהן כשער הזול, ולא מפני שהלכה כן אלא שרצה להחמיר על עצמו".
22. "... וכי כל העצים כשרים למערכה, הן, כל העצים כשרים למערכה, חוץ משל זית ושל גפן". ממשנה זו רואים שגם כאשר כתוב במשנה "כל" - יש יוצאים מן הכלל.
23. המילים: בב"ר פ' צא, ג נרשמו בכת"י שונה. (וכנראה בכת"י רבנו שלעת זקנותו).
24. שם נזכר "שמן שקדים". (וכנראה שרבנו ציין מקור לשמן שקדים לאחר שכתב את הערתו).
25. ז"ל הגרצ"א מדינוב:
- "תיבת 'בלבד' י"ל, שיהיה השמן זית לבדו משא"כ בתערובות. והנה לפי זה הגם דאין הלכה כר' טרפון, ילפינן מניה לפסולין הנשנין במשנה שתערובתן עם הכשרים אסור. ועוד י"ל, שבתבת "בלבד" קא משמע לן לכל הנרות שבחדרים אפילו אותן הנרות שאין משתמש לאורם. ולפי זה נמי ילפינן לדידן שלא להדליק בפסולין בשום חדר. נ"ל".
26. ז"ל הרש"ש:
- "בתור"ע בשם ש"ל (-שושנים לדוד) דקדק מדוע לא תני 'ובנר' סתם כאינד.

פ"ב מ"ז

...עשרתם ערבתם הדליקו את הנר. ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים ואין מדליקין את הנרות, אבל מעשרין את הדמאי ומערבין וטומנין את החמין

קודם מעשר שהוא חיוב תמידי, ואח"כ הכנת העירוב לשבת, וכן בשארא.

ערבתם

זרע ישראל: דבשבת אכילת ארעי קובעת למעשר ואכילה חיובית עצמה של שבת עכ"פ היא קבע.

פ"ג מ"ד

מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סילון של צונן

כעין זה פסח שבשלו בחמי טבריא פסחים מ"א²⁷.

פ"ד מ"א

טומנין בכסות ובפירות, בכנפי יונה

ע' חולין פ"ג מ"ד²⁸.

ולענד"נ, דזה אין סברא דליהוי להו עונש מיתה בעבור שאינן נזהרות להדליק אה"נ (-את הנר) שהוא אינו רק מוד"ס (עי' רמב"ם רפ"ה). דבשלמא נידה - היא בכרת, עיסה הטבולה לחלה - במיתה ביד"ש, אמת הוא שכל העובר עד"ח (-על דברי חכמים) חייב מיתה ביד"ש (ועמש"כ הרא"ש למו"ק סי' נ' בס"ד), אבל לחשבה בכלל הני אין לנו (עי' מו"ק כד בתד"ה הא וברא"ש שם). לכן נ"ל דהכוונה בכאן על שאינן זהירות בהד"נ מבעו"י ומחללות אה"ש (-את השבת) באיסור סקילה [דומיא דא"ר אחא לקמן בברייתא "בעיון שמכבסות בשבת].

ולזאת סמך לה ג"ד צא"ל (-ג' דברים צריך אדם לומר) עם חשיכה וכו' הדליקו אה"נ (-את הנר), וכן בספק חשיכה וכו' אין מדליקין אה"נ, דנדחק רש"י לומר דזו ואצל"ז (-ואין צריך לומר זו) קתני, והגמ"ר והרע"ב פי' דהיינו ע"י נכרי, אבל למש"כ א"ש משום דכולן לא תני הכא רק אגב "אין מדליקין" דבה עסיק תנא ואזיל.

ועי' לעיל כה: בתד"ה הדלקת הנר."

27. שם: "אמר רב חסדא, המבשל בחמי טבריא בשבת - פטור. פסח שבשלו בחמי טבריא - חייב, שעבר משום צלי אש".

בפסחים שם מדובר בבישול ואילו בשבת כאן מדובר בהטמנה.

28. "ואלו כשרות בעוף... נשתברו גפיה, נשתברו רגליה, נמרטו כנפיה".

פ"ה מ"א

וכל בעלי השיר יוצאים בשיר ונמשכים בשיר ומזין עליהם וטובלין במקומן
 ול"צ [ולא צריד] רפוי כאשה דרפ"י²⁹, שאינו מהודק כ"כ, או שקבוע בבהמה, לאד"ג [לאידך
 גיסא].

פ"ה מ"ב**רחלות יוצאות שחוזות**

מל' אחיזה³⁰, או השחזה³¹.

**זרע ישראל: דבשבת אסור לקשרו בזמן שהיא קשורה לו מדסומך את עצמו בה כשיקשור
 משתמש בבעלי חיים בשבת**

ואינו של קיימא אבל בקשירה זו עצמה הוא כבר בע"כ משתמש בבע"ח ול"ה [ולא הוי]
 גזירה לה.

זכרים יוצאין לבובין

זרע ישראל: קושרין עור **כתמונת לב על הזכרות**

ואפשר ע"ש מקומן נקראו כך, ע' שה"ש ד' ט'³², אך ע' ע"ז פ"ה מ"ט'³³.

29. שם משנה א': "לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה, ולא תטבול בהם עד שתִּרְפֵּם".

30. וה"ש" אינה מהשורש אלא היא "ש" הזיקה ("שחוזות" הוא קיצור של "שאחוזות").

31. וה"ש" מהשורש (ש.ח.ז).

32. "לבבתני אחתי כלה. לבבתני באחד מעיניך באחד ענק מצורניך". (ופרש"י: "לבבתני – משכת את לבי אליך").

33. "אלו אסורין ואוסרין בכל שהן, יין נסך ועבודה זרה ועורות לבובין...". [ופרש"י (ע"ז כט): "ועורות לבובין. שקורעין נגד הלב, דרכן לעשות כן לעבודת כוכבים, ומוציאין את הלב דרך הנקב. ומיתסר משום זבחי מתים"].

אולי כוונת רבנו להעיר שמהמשנה במסכת ע"ז נראה ש"לבובין" הוא לא **צורה** של לב (כמבאר במשנתנו) אלא **מקום** הלב.

פ"ה מ"ד**ואין העגל יוצא בגימון**

ע"י סוכה פ"ג מ"ח³⁴, וי"ל מ"ל' לכף כאגמון ישעיה נ"ח ה' וט' י"ג³⁵.

פרתו של רבי אלעזר

ביצה פ"ב מ"ח³⁶.

פ"ו מ"ב**ולא בשריון**

קב ונקי: מלבוש של **טבעות קטנות מברזל**

ש"א י"ז ה'³⁷.

פ"ו מ"ג**ולא בכוליאר**

אולי BONCEA בצרפתית, וכן ביומא כ"ה הב' מהשם ולא שימושית³⁸.

פ"ו מ"ו**ולא בסלע שעל הצינית**

אולי מכה הבאה מתוך צינה³⁹.

פ"ו מ"י**יוצאין ... ובמסמר מן הצלוב ...**

ל"א [לא אמר] התלוי, דמשכח"ל מסמר זה דוקא בנתלה ע"י גוים או גוי ועכ"פ לא בב"ד ישראל. ושמו משום דדרה"א [דדדכי האמורין] תנא לי' צלוב ולא תלוי. דה"א [דהוה

34. "אמר רבי מאיר, מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדים את לולביהן בגימוניות של זהב".

35. כך פירשה הגמרא שם נד:.

36. שלשה דברים רבי אלעזר מתיר וחכמים אוסרים, פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה ומקרדין את הבהמה ביום טוב ושוחקין את הפילפלין בריחיים שלהם".

וראה בגמרא שם בביצה (כג.) שמסיקה שרבי אלעזר לא התיר אלא לא מיחה ומתוך כך נקראת על שמו.

37. "ושריון קשקשים הוא לבוש".

38. ז"ל הגמרא שם: "דתניא, לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה, פייס במזרחה וזקן יושב במערבה והכהנייס מוקפין ועומדין כמין בוכליאר...".

ואמנם ראה בהערה בדפוס וילנא שמביא שיש גורסים "כוכליאר".

39. עיין כתובות ל. ובמסורת הש"ס שם. וראה עוד ברש"י על הסוגיות הללו.

אמינא] העץ נקבר עמו סנהדרין מ"ה⁴⁰, ומדבעינן שם מ"ו שאינו מחוסר אלא קבורה⁴¹, משמע שכולו כמות שהוא בלא שום פעולה בינתיים נקבר עמו, וביחוד לפי הטעמת הרמב"ם⁴² שלא יהא זכרון, וצעו"ב [וצריך עוד ביאור], וע' תוספתא סנהדרין פ"ט בלשונות תלוי וצלוב⁴³.

פ"ז מ"ב

אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. הזורע ...

ראשיתם עבודות הקרקע, אולי מכוון לשי' הגאונים שהן עיקר מלאכה דשבת וביחוד לגבי קביעות חלולה, וסוף סיומם המפורש ומשורש בתורה בהוצאה בלקוט המן אי"צ [אל יצא] ובקדימת זמנה, וביסוד מלאכות המשכן והבערה המפורטת בה והפכה, וקודם לה בו"ס [בונה וסותר] כללות המלאכה שם, ואחריה הגמר, ואולי גם כו"מ [כותב ומוחק] שייך לסדר זה, עם המשכו מצד צבי, אחרי ג' המערכות: קרקע, צמר, צבי, ואח"כ צירוף חלוקת הכללים שבהוצאה, עי' ישעיה' ל' כ"ד⁴⁴.

והעושה שני בתי נירין, והאורג שני חוטיין, והפוצע שני חוטיין ... התופר שתי תפירות, הקורע ע"מ לתפור שתי תפירות ... הכותב שתי אותיות, והמוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות

כנראה דוקא אלו הז' נתפרשו כאן בשיעורם לפי ששיעורם הוא משני ב"נ [בתי נירין] חוטים תפירות ואותיות אע"פ שכ"א מהן ג"כ הוא פעולה מיוחדת ושלמה בגופה אבל מהות אב מלאכה דהכא אינה אלא בשניהם, ותנא לה ביסוד ועיקר התפרשות כללם הגדול, ועתוס⁴⁵ ותוי"ט⁴⁶.

המלבנו

קב ונקי: מכבסו **בנהר**

-
40. דף מ"ה ב' תניא: "אחת אבן שנסקל בה, ואחת עץ שנתלה עליו ... כולן נקברין עמו". ובדף מ"ו ב': "עץ שומע אני בין תלוש בין מחובר, ת"ל 'קבר' - מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה שמחוסר קציצה וקבורה".
41. ראה בהערה הקודמת.
42. הלכות סנהדרין פרק טו הלכה ט.
43. בענין המשל על שני אחים הדומים זה לזה - את הליסטים "היו צולבים אותו על הצלוב; והיה כל עובר ושב אומר: דומה שהשר צלוב, לכך נאמר 'כי קללת א' תלוי'".
44. "והאלפים והעירים עובדי האדמה בליל חמיץ יאכלו אשר זורה ברחת ובמזרה".
45. עג. ד"ה העושה שני בתי נירין: "צריך לפרש למה פירש כאן ובאורג ובפוצע ובתופר ובכותב שיעור טפי מהשאר".
46. העתיק את לשון תוספות ללא תיבת "ובפוצע" והעיר על כך שפוצע כלול באורג ולכן לא נכתב (לפי גירסתו).

אולי צ"ל בנתר וע' ב"ק צ"ג ב'⁴⁷ וע' תענית י"ג. ד"ה בנתר⁴⁸, ונדה פ"ט מ"ו⁴⁹.

הצד צבי

מהמשך ציד חיה וצבי שבתורה, עם סגולת עורו בכלל, גם לכתובה, עם ענין ב' אותיות, גם לכל סדרי המלאכות האלה, ומהיותו מצוי במדבר, מקום מלאכהמ"ש [מלאכות המשכן], ע' שיר ב'⁵⁰, ש"ב ב' י"ח⁵¹.

פ"ח מ"ב

גמי – כדי לעשות תלאי לנפה ולכברה, ר' יהודה אומר כדי ליטול ממנו מדת מנעל לקטן.
נייר – כדי לכתוב עליו קשר מוכסין ...

צ"ל [צריך להיות] ראוי לשתיהן שיבז"ו משאב"ז [שיש בזו מה שאין בזו] בעובי וגודל ולפ"ז ג"כ בתלאין וצעו"ב.

נייר מחוק כדי לכרוך ע"פ צלוחית קטנה של פלייטון

לא לצור, כל' הרגיל בב"ק⁵², אולי כדי שיתקיים מעצמו בכריכתו ולא מד"א [מדבר אחר], או לאד"ג [לאידך גיסא].

47. במשנה שם: "הגוזל עצים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים משלם כשעת הגזילה..." ובגמרא: "אמרי - עצים ועשאן כלים אין שיפן לא, צמר ועשאן בגדים אין ליבנן לא. ורמינהי, גזל עצים ושיפן, אבנים וסיתתן, צמר וליבנן, פשתן וניקהו - משלם כשעת הגזילה. אמר אביי תנא דידן קתני שינויא דרבנן דהדרא וכל שכן שינוי דאורייתא..."
אולי כוונת רבנו היא להוכיח ש"ליבון" הוא שינוי שלא חוזר, ושינוי כזה יכול להתבצע רק ע"י כביסה בנתר.

48. "בנתר - דרך לכבס שיתלבן".

49. "שבעה סממנים מעבירים על הכתם, רוק תפל ומי גריסין ומי רגליים ונתר ובורית וקמוניא ואשלג".

50. שיר השירים שם פסוק ט': "דומה דודי לצבי או לעופר האילים. הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים".

שם פסוק י"ז: "עד שיפוח היום ונסו הצללים. סב דמה לך דודי לצבי או לעופר האילים על הרי בתר".

51. ויהיו שם שלשה בני צרויה: יואב ואבישי ועשהאל. ועשהאל קל ברגליו כאחד הצְבִים אשר בשדה".

52. מט:

פ"ח מ"ג

עור כדי לעשות קמיע, קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שהיא שמע ישראל
 שמא משום שבמספר הפסוקים פ' והי' כי יביאך שוה לה, להכי פירש שהיא שמי"ש [שמע
 ישראל] וע' באה"ט א"ח ל"ב ס"ק י"ח⁵³.

פ"ח מ"ד

זפת וגפרית כדי לעשות נקב ...

לפי' המפרשים הנקב והשיעור משניהם יחד.

חרסית כדי לעשות פי כור של צורפי זהב

ע' רפ"ה דמע"ש⁵⁴ [דמעשר שני].

פ"ח מ"ה

קנה ... ואם היה עב או מרוסס כדי לבשל בו ביצה קלה

שמא דוקא שיהא ראוי לזה כמו שהוא באין פגם מניעות בו, ולא רק בשיעור.

פ"ח מ"ו

עצם ... כדי לעשות ממנו חץ

[זכוכית כדי לגרור בו ראש הכרכר]

53. בשו"ע שם סעיף יד: "הסופרים הזריזים עושים שלשה מיני קלפים: העב יותר – לכתוב בו פרשת שמע שהיא קטנה, והדק – לפרשת 'והיה אם שמוע' שהיא יותר גדולה. ולפרשת קדש ולפרשת והיה כי יביאך שהם ארוכות – עושים קלף דק מאוד, ובזה יתמלאו הבתים בשוה וזה נוי לתפילין".
 ובבאר היטב שם: "ורמ"י כתב שהסופרים שלהם עושים תיקון אחר – שכל הקלפים הם שוים באורך א' ובעובי א', אלא שמניחים גליון בפרשיות הקצרות, ע"ש. ועפ"ז שמעתי לתרץ מה שהקשה התוספות י"ט במסכת שבת פרק ח' משנה ג' בד"ה שהיא שמע ישראל ע"ש, וז"ל התו"ט שם: "תמיהא לי, למאי איצטריך לפרש, דזיל קרי הפרשיות שבתפילין תמצא שזו היא הקטנה". – העורך) די"ל להתנא אתא לאשמעינן דלעינן שבת אין צריך שיהיה הקלף עב או עם הגליון כמו בתפילין, רק השיעור הוא כדי לכתוב עליו רק פרשת שמע ישראל וא"צ גליון, ואף שהקלף הוא דק. וק"ל".

וראה בתפארת ישראל אות כה.

54. שם משנה א': "כרם רבעי – מציינין אותו בקוזות אדמה, ושל ערלה – בחרסית, ושל קברות – בסיד וממחה ושופך".

ולא בו אלא ממנו עצמו⁵⁵.

פ"ח מ"ז

אמר לו ר' יוסי משם ראייה ולחשוף מים מגבא

ע' סוכה פ"ב מ"ז⁵⁶.

פ"ט מ"ג

לשון של זהורית

קב ונקי: של צבע אדום

כזהרקיע⁵⁷ - אדם לבן.

פ"ט מ"ד

מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים, אע"פ שאין ראייה לדבר ...

סיים בבבא זו האחרונה וחוזר גם על ו' הקודמות שלפיקך נסמכו למשנה אחרונה של הפרק הקודם, וע' רע"ב ספ"ג דמגילה⁵⁸ וע' תוד"ה אמר ר"ע⁵⁹. וע' מנחות פ"ג מ"י במשב"י⁶⁰.

55. מתיחס ל"עצם".

56. "מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית - בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין. אמרו להן בית הלל לבית שמאי לא כך היה מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורני ומצאוהו שהיה יושב בתוך הסוכה ולא אמרו לו דבר. אמרו להם משם ראייה אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא ריממת מצות סוכה מימך".

57. "הר" משותפת עפ"י חידושו של רבנו.

58. ז"ל המשנה: "בחנוכה - בנשיאים, בפורים - ויבוא עמלק, בראשי חודשים - ובראשי חדשים, במעמדות - במעשה בראשית, בתעניות - ברכות וקללות. אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן. בשני וחמישי בשבת במנחה קורין כסדרן, ואין עולין מן החשבון. שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל - מצותן שיהו קורין כל אחד בזמנו".

ופירש שם הרע"ב: "שנאמר וידבר משה. אכולה מתניתין קאי, ללמוד מכאן שמצוה לקרות בכל המועד מענין המועד".

ונראה שכוונת רבנו להוכיח מכאן שבטוי שנאמר בסוף ענין, חוזר על כל הענין ולא רק על החלק האחרון.

59. "פירש בקונטרס דנקט לה הכא משום דבעי למיתני 'מנין שמרחיצין את הקטן'. ואין נראה, דא"כ בההוא הוה ליה להתחיל. ועוד, דהוה ליה למיתנייה בפרק רבי אליעזר דמילה. אלא נראה, אגב דתנא לעיל בסוף המוציא קראי דאסמכתא גבי חרס נקט נמי הני קראי דאסמכתא. וקרא ד'תזרם וכו'" הוא סמוך לההיא קראי דאייתי לעיל 'לא ימצא במכיתתו חרש וכו'".

60. לא הצלחנו לפענח את ראשי-התיבות.

פ"ט מ"ו

ר' יהודה אומר אף המוציא ממשמשי עבודת כוכבים כל שהוא ...

בע"ז עצמה י"ל שלא שייך הוציא כל שהוא, אבל מה דלא נקט תנא תקרובת י"ל אולי דרבותא נקט ומק"ו ידעינן לה, ואולי אדרבה בדוקא במשמשין דשייך בהו ביטול הוא דאמר' איסורו אחשביה, אבל בתקרובת דלא שייך בהו ביטול הרי כתותי מיכתת שיעורא, וממילא לא מצינן לאחשבינהו ממאי דמיכתת למעלת חשיבות כ"ש [כל שהוא], אי משום דהאי מיכתת, אפילו ישנו במציאות, הוא פחות משיעורא דכ"ש, שגם הוא איזה שיעור יש בו לכמה דעות, - וע' הסברת הרי"ף בחולין פ' גה"נ⁶¹ [גיד הנשה] בסוגיא דריחא מילתא בהשואתו הא דרח"מ [דריחא מילתא] להא דמשהו לא בטיל במב"ם [במין במינו], - אי משום דמדת אחשבי' איסורא היא העלאת השיעור מפחות ליותר, וכן מכ"ש [מכל שהוא] כאילו הוא שיעורו, אבל לא ממאי דמיכתת לגמרי - וכ"א [וכן אמר] גם כגאאמו"ר [כבוד גאון קדושת אדוני אבי מורי ורבי] (שליט"א) [זצ"ל] - ובטל דין חשיבת איסורו והוי שיעורו בכל דבר לפי דינו המיוחד בפרט, וע' גליון הש"ס ברכות ב' ב' לתוד"ה משעה בשם ס' חדות יעקב דוכי בעו"ג שיעורא⁶².

וע' שבת ג' א' תוד"ה בבא⁶³, וברא"ש שם⁶⁴. וע' משנת ר' בנימין פ"א⁶⁵, אות ז'⁶⁶ ח'⁶⁷. וע' הגר"י בכרך פ"ב א'⁶⁸, וע' מנ"ח מוסד השבת ס"ה הכותב קרוב לסופו, בכמכ"ש⁶⁹ [בכתותי

61. חולין דף לב. מדפי הרי"ף.

62. בגמרא הובאה ברייתא: "מאימתי קורין את שמע בערבין, משהעני נכנס לאכול פיתו במלח עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו". והקשו בתוספות (וד"ה משעה): "תימא, עני גופיה מתי יתפלל דהא אמרת זמן אכילתו היינו זמן ק"ש וכיון שבא זמן ק"ש אסור להתחיל בסעודה עד שיתפלל ברישא...". והעיר על כך הגרעק"א בגליון הש"ס בשם ספר "חדות יעקב": "מתי יתפלל וכו' - וכי בעני עו"ג יהיה שיעורא?!"

63. הגמרא אומרת שהפטורים שנאמרו ברישא לא נמנו במשנה בכלל "שנים שהם ארבע" משום שהצד השני לא עשה כלל מלאכה והוא פטור ומותר. והקשו בתוספות שם: "וא"ת, הוא קעבר א' לפני עור לא תתן מכשול... ואפילו אי מיירי בנכרי דלא שייך לפני עור, מיהו איסור דרבנן מיהא איכא דתניא בשלהי פרקין: "נותנין מזונות לנכרי בחצר", אבל אם עומד בחוץ ופושט ידו לפני משמע דאסור ליתן להדיא ע"מ להוציא. ויש לומר דמיירי בנכרי והחפץ של נכרי דאפילו מכניס ומוציא כל היום אין כאן איסור כלל כיון שאין החפץ של בעל הבית".

64. סוף סימן א'. מביא את קושית התוספות הנ"ל ותרוצם, ומסיים: "וכל זה הדקדוק אינו נראה לי, דלעולם בישראל מיירי, ואע"ג דאיכא איסורא משום 'לפני עור לא תתן מכשול' לא איירינן הכא אלא באיסורי שבת, וקרי ליה פטור ומותר כיון דליכא איסורא דשבת".

65. ממסכת ברכות.

66. ז"ל משנת ר' בנימין (לרבי בנימין רבינוביץ' סב-זקנו של רבנו) הצריך לענינו: "ובזה יהא מרווח קושיא אחרת שקשה לכאורה להא דפריך הגמ' (גב) 'ורבי נתן ס"ל כרבי יהושע' וכו' - והיינו דלרבי נתן דס"ל ג' משמרות הוי הלילה קשה מקרא ד'קדמו עיני אשמורת', ומשני דס"ל כרבי

מכתת שיעוריה] וע' שו"ת חתם סופר ח"ו חי' לה"ג [לולב הגזול] דל"א ע"ב, ד"ה לולב של ע"ז⁷⁰, וד"ה באשרה וכו'⁷¹, ודל"ד ד"ה כתנ"ש [כתותי מכתת שיעוריה] וכו'⁷², וע' יבמות ק"ג

יהושע. והנה גם רבי אליעזר אמר שם (עמוד א') שלש משמרות, וא"כ היכי משני איהו הך ד'קדמו עיני אשמורות, וצ"ל דס"ל כשינויא דרב אשי שם – "משמרה ופלגא" או דס"ל כרבי יהושע דבני מלכים קמים בסוף ג' שעות. וזהו דוחק, דא"כ אמאי נקיט בלישניה, דרבי נתן ס"ל כרבי יהושע, הל"ל דרבי נתן סבר דהך 'קדמו' וכו' קאי אבני מלכים שהוא קדם להם. אע"כ צ"ל דאם לא ס"ל לרבי נתן בדינא דק"ש כרבי יהושע, מאי רבותיה דדוד דקדים לבני מלכים דנכרים, אע"כ דס"ל לרבי נתן בדינא דק"ש דאזלינן בתרייהו דבני מלכים דחשיבי, ואע"ג דחשיבי למיזל בתרייהו לענין ק"ש, אפ"ה קדם להם.

..וא"כ רבי אליעזר דס"ל ג' משמרות ג"כ צ"ל כנ"ל – דגם הוא ס"ל כרבי יהושע דק"ש של שחרית הוא עד ג' שעות, דאל"כ מאי חסידותיה דדוד בהך ד'קדמו עיני אשמורות, אע"כ צ"ל דהא דס"ל לרבי אליעזר 'וגומרה עד הנץ' – היינו מדרבנן ומטעם שתב התוי"ט כדי שיסמוך גאולה לתפילה, ובימי דוד אכתי לא תקנו חכמים לקרוא דוקא קודם הנץ".

67. ז"ל שם: "בתוי"ט ד"ה 'שכן' וכו' – זמן קימה למקצת. כתב רבנו (רעק"א): "והא דאינו יוצא ג"כ בק"ש של לילה, ונימא דמקרי זמן שכיבה הואיל דבני מלכים שוכבים עד ג"ש – דבשלמא ק"ש דיום, כיון דבאמת יממא הוא מש"ה אזלינן בתר מיעוטא דבני מלכים; אבל לקרוא ק"ש של לילה ביום משום דבני מלכים, לא, דמיעוטא דמיעוטא נינהו. הרשב"א בחידושי"ו. עכ"ל רבנו. לכאורה י"ל לולא דברי הרשב"א הנ"ל באופן אחר – דודאי אין הכוונה לבני מלכים של נכרים, דהרי לישראל נאמר 'בשכבך ובקומך' – זמן שכיבה לישראל דווקא, וא"כ לכאורה אין עושים כדת של תורה מה ששוכבין כל כך, ולכן אין סברא שתצוה התורה 'בשכבך' לילך בתר זמן שכיבה שלהם מה שעושין בכל זמן שכיבתן, שהרי הם מתבטלים מתורה ומצוות כל זמן שישנים; אבל מ'בקומך' כשהם קמים הם מתחילים לעסוק במצוות – שפיר י"ל דצוותה התורה לילך אחר זמן קומם".

68. ז"ל ר' יהודה בכרך (בעל 'נמוקי הגרי"ב') למסכת שבת דף פב ע"ב: "צא תאמר לו הכנס אל תאמר לו – יש לפרש ע"פ מ"ש שלהי תענית "היתה ירושלים לנדה בעיניהם – מה נדה יש אחריה היתר וכו'", והנה הכתוב הקיש ע"ז לנדה. והנה ע"ז של גוי יש אחריה היתר ע"י ביטול, וזה דומה לנדה גם לענין "אחריה היתר", אבל שם בכתוב מיירי בע"ז של ישראל ואינה בטלה עולמית, ולזה בא הכתוב לפרש "תזרם כמו דוח" וזב אינו כמו נדה רק "צא תאמר לו; הכנס" – ע"י ביטול – "אל תאמר לו" כי ע"ז של ישראל אין לה ביטול".

69. זו לשון המנחת חינוך (אות יג בהוצאת מכון ירושלים): "יש להסתפק אם כותב בשבת על קלף או איזה דבר של עיר הנדחת דעומד לשריפה אם חייב, כיון דהוי על דבר שאינו מתקיים כי מצוה לשרפו. ונראה דחייב, כיון דבדרך טבעו של עולם הוי דבר המתקיים ואינו דוחה לגט – עי' אבה"ע סי קכ"ד ס"א – דכאן תלוי בדבר המתקיים בטבעו של עולם וגם לא שייך כתותי מכתת שיעוריה וכו'. כן נראה ובאתי רק לעורר".

70. ז"ל החתם סופר שם: "לולב של ע"ז לא יטול. פירש"י שמשו בו לע"ז לכבד לפני' או להעבירו לפני' או לזרוקו בו. אין כוונת רש"י שע"ז נעשה תקרוב' ע"ז, ז"א, חדא, דא"כ אין לו ביטול

ב⁷³, וע' קידושין כ"ו⁷⁴ בב"ק נ"ו⁷⁵ ושד"ח ע' [ערך] כל שהו. והגר"צ חיות עירובין פ' 76 וברכות

ומכתת שיעורי, ועוד הא בעי' זריקה המשתברת כעין פנים וכן הקשה כפ"ת. אבל ס"ל לרש"י נהי בשאינו כעין פנים לא נעשה תקרובו' שלא יהי' לו ביטול מ"מ משמשי ע"ז הוה לאסור בלא ביטול, ורצה בזה כיון דסתם תשמיש לולב היא שמכבד' בו הבית ולמ"ד משמשי ע"ז אין נאסר עד ששמשו בה והכי קיי"ל, א"כ איירי שכבר כבדו בו הבית לפני ע"ז וס"ל לרש"י לולב שכיבדו בו בית דעלמא שאינו ע"ז נמי לכתחלה לא יטול דביזוי הוא אע"כ תשמיש אחר נשתמש בו לע"ז, והיינו כפירש"י ע"ז שעבודתה בכך זרקו לפני' ומשום תקרוב' לא נאסר משום שאינו כעין פנים ונאסר משום תשמיש ויש לו ביטול".

71. ז"ל החתם סופר שם: "באשרה דמשה עסקי' דמכתת שיעורא. שיטת הר"י שבתוס' דע"ז של גוי אפילו קודם ביטול לא מיכתת כיון דאית לי' תקנתא בביטול ולא משכחת לי' אלא במגב' ע"מ שלא לקנות וביט"ב דלא בעי' לכם אפי' במקדש וכ' הגאון מה"ווב בס' סדר למשנה פ"ח מע"ז מדלא משכחי תוס' בי"ט א' שמע מינה אם גוי נותן ע"ז מתנה ע"מ להחזיר לישראל והחזירו ישראל לגוי מ"מ שוב אין לו ביטול כיון שהי' שעה א' לישראל במתנה דאלת"ה גם בי"ט א' משכחת בע"ז שנתן גוי מתנה ע"מ להחזיר דכיון שסופו להחזיר ולא תושרף גם עתה לא מיכתת שיעורא אע"כ כנ"ל ונכון הוא ועיי' במג"א סי' תמ"ח סק"ה דגם בגוי שייך מתנה ע"מ להחזיר ומהר"ם מינץ החדש ס"ס ז' טעה בזה ועיי' תוס' כתוב' ע"ד ע"א וק"ל. וכמוסיף על דבריו של מהר"ו ו"ב אם ירצה המפקפק לפקפק לומר דלעולם אחר חזרה יש לו ביטול ומ"מ קודם חזרה כיון דדיינינן לי' כשל ישראל לעולם ולא בקנין שעה בעלמא מטעם שכתבתי במקום אחר מפני שיכול למחול תנאו שהתנה על מנת להחזיר ויהי' שלו ממש ונימא מזה הטעם עצמו כל זמן שלא החזירו דיינינן לי' כמכתת שיעורא ולעולם אחר שהחזיר חזר להיות ע"ז של גוי ויש לה ביטול י"ל אי ס"ד ס"ל לתוס' הכי א"כ לא מקשו מידי מאיבעי' דר"ל יש דיחוי או אין דיחוי תפשוט מדרבא דלא שייך הכא דיחוי כלל ז"א הא משכחת כנ"ל שגוי נתן ע"ז לישראל במתנה ע"מ להחזיר ונדחית דמיכתת שיעורי ושוב החזירו ישראל להגוי ובטלה אם שוב אח"כ יוצא בו י"ח ולק"מ ק' תוס' אע"כ מוכח דאין לה ביטול ועדיין יש לפקפק לפמ"ש רמב"ן במס' ע"ז וכ"כ פני יהושע בשמעתינן דע"ז של גוי שקנאה ישראל שאין לה ביטול הוא רק מדרבנן כל שלא עבדה ישראל וא"כ דיחוי של אי' דרבנן אחר שנסתלק הדיחוי לא הוה נדחה בדאורייתא כיון שכבר נסתלק הדיחוי לא אמרי' אינו חוזר ונראה וזה תלי' בשיטת רש"י זבחים ע"ג ע"ב ע"ש".

72. ז"ל החתם סופר שם: "כתותי מיכתת שיעורא. משמע קצת בראשונה לעיל במתני' ריש פרקי' ובמלחמות ה' דאין שיעור לאתרוג מן התורה דוקא לולב ולא לאתרוג אלא מ"מ שייך מיכתת שיעורי' דעכ"פ פרי בעי' והאי לאו פרי הוא אלא אפרי בעלמא ולא מינכר לקיחתו וזה נראה דעת רמב"ם בפ' המשנה ע"ש אך בחיבורו פ"ח כ' כל אתרוג האסור באכילה ואפ' מותר בהנאה שוב לא מיקרי פרי ואינו יוצא בו כל ז' דכל שאינו פרי לאו כלום הוא וצריך לומר הא דנקיט משום מיכתת שיעורא ולא אמר מפני שאינו פרי איידי דנקיט האי טעמא גבי לולב נקיט נמי גבי אתרוג וכ"כ בס' מחצית השקל דמשו"ה הקשו תוס' מלולב ולא מאתרוג משום דהומ"ל אגב לולב נקיט האי טעמא גבי אתרוג ע"ש".

ב' בחי' רשב"א⁷⁷, וע' ע"ז נ"ב⁷⁸.

פ"ט מ"ז

המוציא קופת הרוכלין

משאינו רגיל חזר והתחיל המוציא, ובקוה"ר [ובקופת הרוכלין] התחלת ענין שוב אחרי ההפסקה, או משום שאינו חייב אח"א [אלא חטאת אחת].

73. "אמר רבא: הלכתא, אחד סנדל המוחלט ואחד סנדל המוסגר ואחד סנדל של עבודת כוכבים - לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה. של תקרובת עבודת כוכבים ושל עיר הנידחת ושל זקן העשוי לכבודו - לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה פסולה". ופירש רש"י וד"ה של תקרובת עבודת כוכבים: "שהקריבוהו ומסרוהו לפניו לשם דורון, וקי"ל תקרובת עבודת כוכבים אין לה ביטול עולמית דאיתקש למת דכתיב 'ויאכלו זבחי מתים', הלכך לית ליה תקנתא וכתותי מכתת שיעורא".

74. ז"ל הגמרא שם: "איבעיא להו, בעינן צבורין או לא. אמר רב יוסף, תא שמע, רבי עקיבא אומר קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובביכורים ולכתוב עליה פרוסבול ולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות; ואי אמרת בעינן צבורים, כלשהו למאי חזי. תרגומא רב שמואל בר ביסנא קמיה דרב יוסף, כגון שנעץ בה מחט. א"ל רב יוסף, קבסתן, איכפל תנא לאשמועינן מחט. אמר רב אשי, מאן לימא לך דלא תלה בה מרגניתא דשוויא אלפא זוזי".

75. ???

76. ז"ל הגמרא שם: "אתמר, רב חייא בר אשי אמר עושין לחי אשירה, ורבי שמעון בן לקיש אמר עושין קורה אשירה. מאן דאמר קורה כ"ש לחי, ומאן דאמר לחי אבל קורה לא, כתותי מכתת שיעוריה. וז"ל התוספות שם ד"ה אבל: "אע"ג דלחי נמי בעי שיעור גובה וגם רוחב משהו מיהא בעי, מכל מקום כיון דלא בעי אלא שיעור זוטא לא החמירו בו".

והמהר"צ חיות כתב על דברי תוספות אלו: "הנה מלשון תוספות כאן וכן מלשון תוספות (סוכה ל.) ד"ה לכם - (ד)דוקא במידי דבעי שיעור אמרינן 'מכתת שיעוריה' ונחסר מהשיעור, אבל היכא דל"ב שיעור אף מידי דאיסור הנאה כשר. וכן מוכח ג"כ (חולין פט:) דקאמר הש"ס: "מי דמי, התם בשופר שיעורא בעינן אבל הכא כל דמכתת מעלי לכיסוי". ועי' תוס' חולין (קמ.) ד"ה למעוטי, שנסתפקו בבהמת עיר הנידחת כיון דלשריפה עומדת עכ"ל. וכ"כ הר"ן פ"ב דגיטין בהך דכתבו גט ע"ג איסורי הנאה, דמתחילה רצה להתיר מטעם לא בעי שיעור, ואח"כ מסיק דכיון דצריך להתבער מן העולם א"כ אף דלא בעי שיעור פסול. ואפשר דהר"ן לא כתב רק לר"ש דס"ל כל העומד לישרף כשרוף דמי, אבל לדידן אינו פסול רק משום 'כתותי מכתת' דשלם אינו נחשב, אבל במידי דלא בעי שיעור כשר איסור הנאה, וגבי לחי לא בעינן שיעור רק שלא יהיה ניטל ברוח, וזה ע"כ נעשה כשיפודין של מתכת כדאמרינן לעיל ג. וזה ברור".

77. ז"ל הרשב"א לדף ב: ד"ה 'משעה': "איכא למידק, ועני מתי יקרא קריאת שמע, קודם לזמן הזה אינו יכול שיעוד לא הגיע זמנו. ואינו נכון לומר דבעניי נכרים יהיב שיעורא..."

78. ???

רבי יהודה אומר אף המוציא חגב חי טמא

כדלעיל שאין רגיל.

פ"י מ"א

חזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו

זרע ישראל: חזר – ממחשבתו שהיתה לזריעה. והכניסן – ל"ד דה"ה הוציאן.

וי"ל שבהכנסה הוי חזרה מן מחשבת הצנעתו, אבל הוצאה קמיית' היא המשך שלה, והוצאה דבתרה היא המשך הכנסה וככ"א⁷⁹, ואתי מעשה ומבטלה.

פ"י מ"ד

באמת אמרו האשה החוגרת בסינר ...

לעיל פ"א מ"ו⁸⁰, כלאים פ"ב מ"ב, תרומות רפ"ב, ועי' ב"מ פ"ד מ"א.

פ"י מ"ו

הנוטל צפרניו זו בזו או בשיניו ...

שמא נשנו כאן הנך נטילה ותלישה שהן שנוי מקום ג"כ וזוטרן מילייהו בשלהי ענינא דהוצאה ממל"מ [ממקום למקום] ולפני זריקה שהיא תולדתה ולא עיקרית בחיובה כדלהלן.

פי"ב מ"א

הבונה כמה יבנה ויהא חייב

לשון זה אינו בשאר אבות מלאכות, וצ"ב, ויל"ל [ויש לומר]⁸¹ רבותיה שגם בונה נחשב בכ"ש [בכל שהוא].

זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת

אולי י"ל דלא תנא לה כאורחא: העו"מ [העושה מלאכה] בשבת ומלאמ"ת [ומלאכתו מתקיימת] הוא דבשבת קאי נמי על התקיימות המלאכה, שתהא קיימת אותו יום לפחות בשבת ולא שנעשית באופן שקיומה מתבטל מיד, ולא הוה נתקיימה מחשבתו במלאכתו, אכן אהני פירש"י ז"ל בשבת אעושה מלאכה קאי, וכן מדוייק בכוון לעומת זה, מ"ש⁸² מקודם מתקיימת כיו"ב ואין מוסיף עליה.

79. לא הצלחנו לפענח את ראשי התיבות.

80. ועיין במקורות שצויינו שם.

81. אולי ל' אחת מיותרת וצ"ל: ויש לומר.

82. (רש"י ד"ה כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת). ואולי כוונתו שרש"י לשיטתו ש"בשבת" מתיחס ל"עושה מלאכה" ולא ל"מלאכתו מתקיימת".

פי"ב מ"ב**החורש כל שהוא**

פסיק לעיקר המלאכה.

פי"ב מ"ג

הכותב ... בין משני סממנים בכל לשון ...

מס' א' [מסימן אחד] א"צ [אין צריך]⁸³.

אמר רבי מצינו שם קטן משם גדול ...

במשב"ג [במשניות שבגמרא] ר' יהודה.

שם משמעון ושמואל נח מנחור דן מדניאל גד מגדיאל

לא נקט נח מנחור ונחשון ונחמיל (דשייך בהו ג"כ לזא"ז [לא זו אף זו] דתפארת ישראל דכאן⁸⁴) אולי משום לזא"ז [לא זו אף זו] דשם הוי חלק משם גדול ד"שמעון" לא רק בכתיבת האותיות אלא גם במובן הכונה של המלה, ובדן וגד י"ל שלעומ"ז [שלעומת זה] שויס הקטן והגדול גם בנקודם (ואגב בחלוק הרבותא מדניאל לגדיאל ראי' למבטא המחלק בין קמץ לפתח⁸⁵).

פי"ב מ"ד**הכותב שתי אותיות בהעלם אחד חייב**

העירני מר זקני הרש"ז [הרב שלמה זלמן] (שליט"א) [זצ"ל] למה נקט כאן דוקא ובהע"א [ובהעלם אחד] משא"כ בשאר א"ח [איסורי חטאת]. ואמרתי פשוט משום דהו"א [דהוה אמינא] דחייב גם בשתי העלמות ולאפוקי ממ"י⁸⁶ [ממשנה ו']. ואולי אדרבא בכתיבה שענינה הוא המובן הוא דוקא נהגין מיד זע"ז [זה עם זה] והפסק הזמן הוה כהפסק המקום דמ"ה [דמשנה ה'] אע"פ שהיתה העלמה אחת ולא נודע בינתיים.

המסרט

קב ונקי: עושה צורות בבשרו

83. כוונת רבנו להעיר שהמשנה לא כתבה "ובין מסימן אחד) בין משני סממניות" כשם שכתבה "בין משם אחד בין משני שמות".

84. 'יכין' סוף אות כט: "ונ"ל דנקט תנא "שמעון" ו"שמואל" בדרך 'לא זו אף זו', דלא מיבעיא "שם משמעון" דב' הממין נחין (בנח נראה), אלא אפילו "שם משמואל" – דבמילת "שם" המ"ם נחה, ובמילת "שמואל" נעה – אפ"ה חייב".

85. "דניאל" (דניאל א,ו ועוד) לעומת "גדיאל" (במדבר יג,יא).

86. כדעת רבן גמליאל שם: "הכותב שתי אותיות בשני העלמות אחת שחרית ואחת בין הערביים – רבן גמליאל מחייב וחכמים פוטרים".

ל"ד [לאו דוקא], והרי אפשר לעשות צורות גם בצבע, אלא שכאן הוי חקיקה בתוך הפשר, בכתב או בציור.

פי"ג מ"ב

והתפור שתי תפירות והקורע ע"מ לתפור שתי תפירות

תנא לה הכי נמי כבר לעיל במשנת אבות המלאכות והדר לה אגב עושה בב"נ [ב' בתי נירין] ואורג.

פי"ג מ"ה

הצד צפור למגדל וצבי לבית

אצטריכא דלזכר"ז [דלא זה כראי זה] צפור וצבי ומגדל ובית⁸⁷.

פי"ג מ"ו

לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבין

קמ"ל דינא דא' לי"כ [דאחד לא יכול] בהא דמלאכתו היא רק גמר של מעשה קודם⁸⁸ ודלא בר חיובא.

פי"ד מ"א

שמונה שרצים האמורים בתורה, הצדן והחובל בהן חייב, ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור. הצדן לצורך חייב, שלא לצורך פטור. חיה ועוף שברשותו הצדן פטור, והחובל בהן חייב

בתחלה הקדים צדן שהוא מוקדם בסדר המלאכות גם במשנת כלל גדול, אחר הקדים בשו"ר [בשקצים ורמשים] חובל שהוא יותר שייך בהם מצידה, ובחו"ע [ובחיה ועוף] שברשותו הקדים צד שהוא יותר שייך בהם מסתם חובל, אך גם בשקו"ר [בשקצים ורמשים] בצידה איכא לפרושי ולפלוגי ושבקה, וגם הקדים בשניהם את הפטור.

פי"ד מ"ב

אין עושין הילמי בשבת

ע' חלמות, איוב ו' ⁸⁹.

87. עי"ש בגמרא קו: שמדייקת שהאיסור לצוד ציפור הוא דווקא למגדל אבל בבית אין אסור לצוד ציפור (ולמסקנה מעמידה בציפור דרור). ואולי זו כוונת רבנו שיש הבדלי מדרגות בצידה בין 'מגדל' לבין 'בית'.

88. אולי ה"מעשה הקודם" היא כניסת הצבי לתוך הבית שהנעילה היא רק גמר שלה.

89. "היאכל תפל מבלי מלח אם יש טעם בריר חלמות".

פי"ד מ"ב – מ"ג⁹⁰

אולי בהמשך צידה וחבלה נשנו דיני רפואה, ובין דיני מלאכות דאורייתא, וכהא דספ"י⁹¹ [דסוף פרק י'].

פי"ד מ"ד

החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ אבל מטבל הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא

צ"ב וי"ל שאעפ"כ ממשיך ואינו חושש אע"פ שאינו אוכל ומשקה רגיל רק תבלין ואצ"ל כן בשמן שכך דרכו לגמרי, וע"ס פכ"ב⁹² [וע' סוף פרק כ"ב – במסכת שבת].

ר' שמעון אומר כל בני ישראל בני שרים הם

ע' ברכות פ"א מ"ב⁹³, וב"ק פ"ח מ"ו⁹⁴, וב"מ דף קי"ג ב' ושם בחכמת מנוח⁹⁵.

90. (מול תחילת משנה ג')

91. עי"ש בהערות רבנו למשנה ו'.

92. ז"ל סוף משנה ו' שם: "מי שנפרקה ידו ורגלו לא יטרפם בצונן. אבל רוחץ הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא". וראה בהערות רבנו שם.

93. "... וגומרה (ק"ש) עד הנץ החמה. ר' יהושע אומר עד שלש שעות, שכן דרך מלכים לעמוד בשלוש שעות".

94. "... זה הכלל - הכל (דמי בושת) לפי כבודו. אמר רבי עקיבא אפילו עניים שבישראל רואים אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם, שם בני אברהם יצחק ויעקב".

95. ז"ל הגמרא שם: "... דתנן רשב"ג אומר אף לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלושים יום מכאן ואילך מוכרן בבי"ד. וממאי דכי קאמר רשב"ג לזבוני - לגמרי קאמר, דלמא הכי קאמר - עד שלושים יום הדר בעיניה מכאן ואילך מיהדר ליה למאי דחזי ליה ומזבנינן מאי דלא חזי ליה. אי סלקא דעתך אית ליה לרשב"ג הך סברא ליכא מידי דלא חזי ליה, דאמר אביי רשב"ג ורבי שמעון ורבי ישמעאל ורבי עקיבא כולהו סבירא להו כל ישראל בני מלכים הם. רשב"ג - דתנן לא את הלוי ולא את החרדל רשב"ג מתיר בלוי מפני שהוא מאכל לעורבין...".

וכתב החכמת מנוח שם: "מייתי הא דאביי ולא מייתי בקיצור מתניתין דתנן "לא את הלוי וכו'" דה"א דלאו טעמא דעורבין משום דבני מלכים הן אלא משום דדרך כל אדם לגדל עורבין א"נ לענין גידול עורבין טלטל בשבת דיינין להו כבני מלכים, אבל לענין להזיק למלוה שלא לפרוע החוב שהוא מצוה אין דנים אותם כבני מלכים. אבל השתא דאמר דכל ד' התנאים סבירי כחדא, ש"מ דרשב"ג סובר נמי כר' ישמעאל ור"ע - דכל ישראל ראוים לאותה איצטלא.

פט"ו מ"ב**יש לך קשרים שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין וכקשר הספנין**

ע' כתובות פ"ה מ"י⁹⁶, ובספן מתקיים יתר זמן, ואולי בגמל יתר בתוקף אמוץ לפי תנועות שונות של החי והחבורה והדרך.

פט"ו מ"ג**מקפלין את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת**

ע' תרומות פ"ח מ"ג⁹⁷, לקמן פט"ז מ"ב⁹⁸, ריש פסחים⁹⁹, סוכה פ"ב מ"י¹⁰⁰, כתובות ספ"ה¹⁰¹, נדרים פ"ח מ"י¹⁰² וספ"י¹⁰³, נדה פ"ד מ"ד¹⁰⁴.

-
96. "העונה האמורה בתורה... הגמלין אחת לשלושים יום, הספנים אחת לשלשה חודשים דברי רבי אליעזר".
97. "היה אוכל באשכול ונכנס מן הגינה לחצר, רבי אליעזר אומר יגמור ורבי יהושע אומר לא יגמור. חשכה לילי שבת, רבי אליעזר אומר יגמור ורבי יהושע אומר לא יגמור".
98. "מצילין מזון שלש סעודות, הראוי לאדם הראוי לבהמה לבהמה. כיצד, נפלה דליקה בלילי שבת - מצילין מזון שלש סעודות, בשחרית - מצילין מזון שתי סעודות, במנחה - מזון סעודה אחת. רבי יוסי אומר לעולם מצילין מזון שלש סעודות".
99. "אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר. כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה".
100. "רבי אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה, וחכמים אומרים אין לדבר קצבה חוץ מלילי יום טוב הראשון של החג בלבד. ועוד אמר רבי אליעזר מי שלא אכל ליל יום טוב הראשון ישלים בליל יום טוב האחרון, וחכמים אומרים אין לדבר תשלומין, על זה נאמר 'מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות'".
101. "נותן לה מעה כסף לצרכה ואוכלת אתו מלילי שבת ללילי שבת, ואם אין נותן לה מעה כסף לצרכה מעשה ידיה שלה...".
102. "אמר 'קונם בשר שאני אוכל עד שיהא הצום' - אינו אסור עד לילי הצום שלא נתכון זה אלא עד שדרך בני אדם לאכול בשר. 'קונם שום שאיני טועם עד שתהא שבת' - אינו אסור אלא עד לילי שבת שלא נתכון זה אלא עד שדרך בני אדם לאכול שום".
103. שם משנה ח': "הפרת נדרים כל היום. יש בדבר להקל ולהחמיר, כיצד, נדרה בלילי שבת - יפר עד השבת וביום השבת עד שתחשך, נדרה עם חשכה - מפר עד שלא תחשך, שאם חשכה ולא הפר אינו יכול להפר".
104. "המקשה - נידה. קשתה שלשה ימים בתוך אחד עשר יום ושפתה מעת לעת וילדה הרי זו יולדת בזוב, דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר לילה ויום כלילי שבת ויומו ששפתה מן הצער ולא מן הדם.

פט"ז מ"ב

מצילין מזון שלוש סעודות. הראוי לאדם לאדם, הראוי לבהמה לבהמה, כיצד, נפלה דליקה בלילי שבת...

שמה משום דלא יאכל קודם שיתן אדם לבהמתו.

פט"ז מ"ג

מצילין סל מלא ככרות ואע"פ שיש בו מאה סעודות ועיגול של דבילה וחבית של יין

אולי לא ערבינהו והקדים אע"פ משום הא דריש פכ"ב¹⁰⁵ ע"ש.

ואם היו פקחין עושין עמו חשבון אחר השבת

ע' נזיר פ"ב מ"ג¹⁰⁶, מנחות ע"ב א'¹⁰⁷, וב"ב פ"ה מ"ז¹⁰⁸, וכתובות פי"ב מ"ב¹⁰⁹, וע' שבת צ"ה א', אשה חכמה¹¹⁰ ופירש"י¹¹¹.

105. "חבית שנשברה מצילין ממנה מזון שלוש סעודות ואומר לאחרים 'בואו והצילו לכם' ובלבד שלא יספג..."

106. ראה משנה ה': "הריני נזיר ועלי לגלח נזיר' ושמע חבירו ואמר 'ואני, ועלי לגלח נזיר' – אם היו פקחים מגלחים זה את זה ואם לאו מגלחים נזירים אחרים.

107. "...דתניא, היה עומד ומקריב מנחת העומר ונטמאת [בידו] – אם יש אחרת אומר לו 'הבא אחרת תחתיה', ואם לאו אומר לו 'הוי פקח ושתוק', דבר רבי. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר בין כך ובין כך אומר לו 'הוי פקח ושתוק', שכל העומר שנקצר שלא כמצוותו פסול".

108. "המוכר פירות לחבירו, משך ולא מדד – קנה, מדד ולא משך – לא קנה. אם היה פיקח שוכר את מקומן".

109. נשאת – הבעל נותן לה מזונות והן נותנים לה מזונות. מתו – בנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין והיא ניזונת מנכסים משועבדים מפני שהיא כבעלת חוב. הפקחים היו כותבים 'על מנת שאזון את בתך חמש שנים כל זמן שאת אתי'

110. "רבה תוספאה אשכחיה לרבינא דקמצטער מהבלא, ואמרי לה מר קשישא בריה דרבא אשכחיה לרב אשי קמצטער מהבלא, א"ל לא סבירא מר להא דתניא הרוצה לרבץ ביתו בשבת מביא עריבה מלאה מים ורחץ פניו בזוית זו, ידיו בזוית זו, רגליו בזוית זו, ונמצא הבית מתרבץ מאליו. א"ל לאו אדעתאי. תנא אשה חכמה מרבצת ביתה בשבת (- רוחצת קיתוניות בזוית זו וכוסות בזוית זו – רש"י שם)".

111. "אשה חכמה – אשת ת"ח או בת ת"ח ששמעה מאביה".

פ"ז מ"ד**ואומר לאחרים בואו והצילו עמי**

זרע ישראל: לעיל אמר לכם, דאולי הם כבר סעדו והוא לא, או איפכא, לא יכלו להציל עמו בשוה

וי"ל פשוט שרק באכילה שייך לכם שגם הם יוכלו להשתמש בהם כמוהו ואפילו כבר סעדו מצד החיוב, משא"כ בבגדי תשמישו המכוונים לפי מדתו ודרכו – והם רק נלויים אליו ועוזבים עמו, וע' תו"י יומא פ"ה ב'112 וכן הוא רפכ"ב¹¹³.

פ"ז מ"ז**כופין קערה ... ועל עקרב שלא תישך**

העירני מר זקני הרש"ז [הרב שלמה זלמן] (שליט"א) [זצ"ל] מאבות פ"ב מ"י¹¹⁴, דמשמע דבעקרב רק עקיצה, ואמרתני שיש שתיהן, אלא שעקיצתו יותר קשה ומסוכנת, וע' רש"י ברכות ל"ג א' ד"ה אבל¹¹⁵. ואולי דוקא לגבי נשיכה חוששנו מחטאת, מפני שאינו מוכן ומסוכן בה, אבל לא לעקיצה, ויכול להיות כפוי ומעוכב מעקיצה ולא מנשיכה, ושמעתי

112. במשנה שם: "...מיתה ויום הכיפורים מכפרים עם התשובה" ובגמרא: "עם התשובה אין בפני עצמן לא נימא דלא כרבי דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה, בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה, יום הכיפורים מכפר חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בשר שאם עשה תשובה יום הכיפורים מכפר ואם לא עשה תשובה אין יום הכיפורים מכפר. אפילו תימא רבי – תשובה בעיא יוה"כ, יוה"כ לא בעי תשובה".

והקשו בתוספות ישנים ד"ה תשובה: "ואם תאמר, דהכא משמע דיום הכיפורים עיקר ואפילו הכי קאמר 'עם תשובה', וקשה מכאן על מה שרגיל רבנו יעקב לומר דתלמוד תורה טפל לגבי דרך ארץ מדקתני 'יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ' אלמא דרך ארץ עיקר כדדייקינן ביבמות פרק החולץ גבי שומרת יבם שנפלו לה נכסים דירשי האב עיקר ומיירי בנכסי מלוג מדקתני 'ירשי בעל עם ירשי האב' אלמא ירשי האב עיקר, ואילו הכא קאמר 'עם התשובה' אע"פ שאינו עיקר...". עי"ש מה שתירץ.

113. "חבית שנשברה מצילין ממנה מזון שלוש סעודות ואומר לאחרים 'בואו והצילו לכם' ובלבד שלא יספג...".

114. "... והוי מתחמם נגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכווה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתם עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כחלי אש".

115. "אבל עקרב פוסק – ונוטלו, לפי שהעקרב מסוכן לעקוץ יותר משנחש מסוגל לישוך".

[...] ¹¹⁶ שהעקרב כשהוא נצוד, הוא מאבד את עצמו. וע' תוס' ¹¹⁷ ורנ"ג [ורבנו נסים גאון] בברכות שם ¹¹⁸, וע' במדב"ר פי"ז ¹¹⁹.

פט"ז מ"ח

מעשה בר"ג וזקנים שהיו באין בספינה

ע' עירובין פ"ד מ"א ¹²⁰ וב' ¹²¹, מע"ש פ"ה מ"ט ¹²², דמאי פ"ג מ"א ¹²³.

ועשה נכרי כבש לירד בו, וירדו בו ר"ג וזקנים

ע' ביצה פ"ג מ"ב, פ"ב מו"ז [משנה ו', ז'], עירובין פ"ו מ"ב, וב"מ פ"ה מ"ח ¹²⁴.

116. מילה זו אינה ברורה בכתה".

117. ז"ל תוספות ד"ה אבל עקרב פוסק: "דבירושלמי קאמר דאם היה נחש מרתיע לבוא כנגדו – פוסק, לפי שבא כנגדו בכעס ומתכוון להזיק".

118. ז"ל רב נסים גאון שם: "אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, אמר רב ששת לא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק. בתלמוד ארץ ישראל פירוש טעמא דמילתא ואמרי הא עקרב מפסיק למה, משום דמחיא וחזרה ומחיא".

119. ???

120. "... מעשה שבאו מפרנדיסין והפליגה ספינתם ביס רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה. רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, שרצו להחמיר על עצמן".

121. פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשכה. אמרו לו לרבן גמליאל 'מה אנו לירד', אמר להן 'מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל והיינו בתחום עד שלא חשכה".

122. "מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו באין בספינה. אמר רבן גמליאל 'עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו. עישור אחר שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף שיזכה בו לעניים ומקומו מושכר לו'. אמר רבי יהושע 'עישור שאני עתיד למוד נתון לאלעזר בן עזריה ומקומו מושכר לו' ונתקבלו זה מזה שכר".

123. "מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי. רבן גמליאל היה מאכיל את פועליו דמאי".

124. ראה במקורות שצוינו לעיל פ"א מ"ט.

פי"ח מ"ג**ומילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום**

בערבית חֲפִים = (כולד) ¹²⁵רופא, ובצרפתית SAGE - FEMME אשה חכמה או חכמת אשה = מילדת, וע' שמות א' י"ט בתרגום ¹²⁶וברש"י ¹²⁷. וע' ב"ק נ"ט א': "נכי חיה כו' איתתא דידי פקחא" ¹²⁸.

פי"ט מ"א**ר"א אומר אם לא הביא כלי מערב שבת מביאו בשבת מגולה ...**

נ' [נראה] שהי' ניכר אז בצורתו המיוחדת ולכן קרוי כלי.

כלל אר"ע כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, ושאי אפשר לעשותה מערב שבת דוחה את השבת

ע' פסחים פ"ו מ"ב ¹²⁹.

125. מילה זו אינה ברורה בכתה"י.

126. בפסוק שם נאמר: "ותאמרן המילדת אל פרעה, כי לא כנשים המצריות העבריות, כי חיות הנה, בטרם תבוא אלהן המילדת וילדו".

ותרגם אונקלוס: "ואמרא חיתא לפרעה ארי לא כנשיא מצריתא יהודיתא ארי חכימן אינון, עד לא עלת לותהן חיתא וילדין".

127. "כי חיות הנה – בקיאות כמילדות. תרגום מילדות 'חיתא'".

128. "...דתניא רבי יוסי אומר נכי חיה ("בדמי ולדות קמייירי דמנכה לו מה שעתיד ליתן הבעל בשכר המילדת, ונזק האשה שהיא ניזוקה ומצטערת עכשיו יותר ממה שיש לה חיה – הרי הוא משלם לאשה נזק וצער ונמצא הכל בכלל, ומדמי ולדות שהוא נותן לבעל מנכין שכר חיה" – רש"י) בן עזאי אומר דמי מזונות ("שהוא צריך להוסיף על מזונות אשתו בימי קישויה והשתא אין קישוי. אלמא מנכין מה שהוא ראוי להוציא" – רש"י). מ"ד נכי חיה – כל שכן נכי מזונות. ומ"ד נכי מזונות – אבל נכי חיה לא, דאמר ליה 'אתתא דידי פקחא היא ולא בעי חיה'.

129. [כדי להבין את משנה ב', יש צורך להקדים את משנה א' וז': "אלו דברים בפסח דוחין את השבת: שחיתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלביו. אבל צליתו והדחת קרביו אינן דוחין את השבת. הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום בשבת – אין דוחין את השבת. רבי אליעזר אומר – דוחין"].

וז"ל משנה ב': "אמר רבי אליעזר: והלא דין הוא, מה אם שחיטה שהיא משום מלאכה – דוחה את השבת, אלו שהם משום שבות – לא ידחו את השבת.

אמר לו רבי יהושע: יום טוב יוכיח שהתירו בו משום מלאכה ואסרו בו משום שבות.

אמר לו רבי אליעזר: מה זה יהושע, מה ראייה רשות למצוה.

פי"ט מ"ב**עושין כל צרכי מילה בשבת**

אע"פ ששנה לה כד בספי"ח חזר כאן אולי בהמשך דר"ע דהלכתא כותי, או לפרש גם על כל תקוני צרכי' שלפניה ושל אחרי' ולא רק בנוגע ישר לעצם החתוך; וע' פכ"ג מ"ה¹³⁰, וע' תוד"ה עושין¹³¹.

פי"ט מ"ה**קטן נימול לשמונה ... ולשנים עשר לא פחות ולא יותר**

ע' ריש מגילה¹³².

פכ"א מ"ב**היתה עליו לשלשת מקנחה בסמרטוט**

הכפלה להקטנה¹³³ מן לש, הנסרך ונדבק.

השיב רבי עקיבא ואמר: הזאה תוכיח שהיא מצוה והיא משום שבות ואינה דוחה את השבת, אף אתה אל תתמה על אלו שאף על פי שהן מצוה והן משום שבות לא ידחו את השבת. אמר לו רבי אליעזר: ועליה אני דן – ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת, הזאה שהיא משום שבות אינו דין שתדחה את השבת. אמר לו רבי עקיבא: או חילוף, מה אם הזאה שהיא משום שבות אינה דוחה את השבת שחיטה שהיא משום מלאכה אינו דין שתדחה את השבת. אמר לו רבי אליעזר: עקיבא, עקרת מה שכתוב בתורה 'בין הערביים... במועדו' בין בחול בין בשבת. אמר לו: רבי, הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה. כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת, אינה דוחה את השבת. שחיטה, שאי אפשר לעשותה מערב שבת, דוחה את השבת.

130. "עושין כל צרכי המת: סכין ומדיחין אותו, ובלבד שלא יזיזו בו אבר. שומטין את הכר תחתיו, ומטילין אותו על החול בשביל שימתין..."

131. "עושין כל צרכי מילה בשבת. אע"ג דלעיל נמי קתני [לה] בשלהי מפניו, התם תני לה אגב מילי דתינוק אבל הכא עיקר".

132. ז"ל המשנה במסכת מגילה פ"א מ"א: "מגילה נקראת באחד עשר, בשנים עשר, בשלושה עשר, בארבעה עשר, בחמישה עשר – לא פחות ולא יותר..."

133. ראה ראב"ע לויקרא יג, מט.

פכ"א מ"ג

ספוג אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו
פי' בחו"ל¹³⁴ אבל בשל בגד חיישינן לסחיטה.

פכ"ב מ"א

חבית שנשברה מצילין הימנה מזון שלש סעודות ואומר לאחרים ...
ע' לעיל פט"ז מ"ג¹³⁵.

פכ"ב מ"ג

ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעה מפני שהוא ממרח. אמר רבי יהודה מעשה בא לפני
ריב"ז בערב ואמר חוששני לו מחטאת

ולא משום עצם הסתימה ולכן חוש"ל [חוששני לו] מחטאת, ואולי היא מלאצל"ג [מלאכה
שאינה צריכה לגופה], ולעיל פט"ז מ"ז¹³⁶ וע' מג"א סי' שי"ד ס"ק ט"ו¹³⁷, וע' תוספתא
פסחים פ"ז ה"א¹³⁸.

134. לא הצלחנו לפתוח את ראשי התיבות הללו.

135. "מצילין סל מלא כיכרות ואף על פי שיש בו מאה סעודות, ועיגול של דבילה וחבית של יין, ואומר
לאחרים 'בואו והצילו לכם'. ואם היו פקחים עושים עמו חשבון לאחר השבת". וראה בהערת רבנו
שם.

136. ???

137. ז"ל השו"ע שם (סעיף י'): "אסור ליתן שעה או שמן עב בנקב החבית לסתמו מפני שהוא ממרח
אבל בשאר דברים דלית בהו משום מירוח (רמ"א – הואיל ואין היין יוצא בכך) מותר. ואם היין
יוצא דרך הנקב אסור (רמ"א – לסתמו ואפילו) ליתן בו שום דרך הערמה לומר שאינו מכוון אלא
להצניעו שם. ואם הוא תלמיד חכם מותר לו להערים בכך".

ובמג"א שם סקט"ו: "היין יוצא. דמיחזי כמתקן (ב"י). ונראה דוקא בדבר שאין דרך לסתום אבל
מותר לסתום בעץ כמו שהוא דרך לסתום בו (בד"ה). ועבב"ח ובמ"מ דס"ל דאפילו אין היין יוצא
אסור לסתום הנקב כשם שאסור לפתחו וכ"כ הרמב"ם אבל בשעה לא מיקרי סתימה כיון שאין
נותנו לתוך הנקב להכי קאמר טעמא משום מירוח".

138. "ארבעה עשר שחל להיות בערב שבת – משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה, ועושין לו למודין,

פכ"ב מ"ד

הגיע לחצר החיצונה שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם

ערפכ"ד¹³⁹ ועירובין פ"י מ"ב¹⁴⁰.

זרע ישראל: שיחשדוהו שכבסן וגם לשמא יסחטם, ולא חיישינן משום כבוד הבריות שלא ילך ערום

אע"פ שבחשדא ואי' מצ"ע [ואיסור מצד עצמו] י"ל דהוי חה"ש [חילול השם], והוא עיקר חומר יסודו שאסור אפ"ה גם בתד"ה¹⁴¹ וכ"מ [וכל מקום] שחה"ש [שיש חילול השם] לא נדחה מכה"ב [מכבוד הבריות] וא"ח [ואינו חשוב] כבוד, מ"מ י"ל דלאו כל כיבוס הוי ודאי דאורייתא, וגם אולי משום שמא יסחט קיל טפי וכעין צירוף.

פכ"ב מ"ו

מי שנפרקה ידו או רגלו לא יטרפם בצונן אבל רוחץ הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא

ע"ל פי"ד מ"ד¹⁴² ואולי גם כאן י"ל שאעפ"כ ממשיך ורוחץ.

פכ"ג מ"א

שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני

ל' שאלה והלואה באותו החפץ, ולא כפי הרגיל לחלק ביניהם בין ממון לשאר דברים, דהדרי בעין, וע' ריש ע"ז¹⁴³, ומכאן נראה שהחילוק ביניהם בזמן, ואולי שני פירושים אלה מישך שייכי בהדדי, דשם הלואה, דעיקרו בממון, גורם קצבת זמנו, ושם שאלה, דעיקרו בשאר דברים דהדרי בעינייהו, גורם את שלילת הקצבה. ואולי ביחוד כאן יש מקום לב' ונותנים עליו מערב שבת [נותנו] על גביו כיסוי ונוטלו בשבת ובלבד שלא יחזיר ואם החזיר ה"ז חייב מפני שבא לידי מירוח והממרח בשבת חייב חטאת...".

139. ז"ל משנה א' שם: "מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי ואם אין עמו נכרי מניחו על החמור. הגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים הניטלים בשבת, ושאינן ניטלין בשבת מתיר את החבלים והשין נופלין מאליהם".

140. [כדי להבין את משנה ב', יש צורך להקדים את משנה א' וז"ל: "המוצא תפילין מכניסן זוג זוג, רבן גמליאל אומר שנים שנים. במה דברים אמורים בישנות אבל בחדשות פטור. מצאן צבתים או כריכות מחשיך עליהם ומביאן ובסכנה מכסן והולך לו"].

וז"ל משנה ב': "רבי שמעון אומר, נותנן לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה...".

141. לא הצלחנו לפענח את ראשי התיבות הללו.

142. "החושש בשינוי לא יגמע בהן את החומץ, אבל מטבל הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא...". וראה בהערת רבנו שם.

143. ז"ל מסכת עבודה זרה פרק א' משנה א': לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלושה ימים אסור להלוותן וללוות מהן לפורען ולפרוע מהן...". וברש"י שם: "שאלה - במידי דהדר בעין כגון בהמה

הלשונויות משום שתרווייהו איתנהו: היין והשמן לא הדרי בעין והכדים הדרי בעין. וע' הה"מ¹⁴⁴ והג"מ¹⁴⁵ ה' שאו"פ [הלכות שאלה ופקדון] פ"א ה"ה וחדושי הרשב"א כאן¹⁴⁶.

פכ"ג מ"ב

ומטילין חלשים על הקדשים ביום טוב אבל לא על המנות

ב' מיני הטלת גורלות: לעיל עם בוב"ב עה"ש [בניו ובני ביתו על השולחן] בפניהם, ולגבי אותם הידועים מפיס כרפ"ב [כריש פרק ב'] דיומא¹⁴⁷, וכאן [...] ¹⁴⁸ וגבי כלל הכהנים שמתוכם נבררים ומסתיימים חלש וכמו ישע' י"ד י"ב¹⁴⁹ וע' שמות י"ז י"ג¹⁵⁰.

-
- וכלים דכתיב 'כי ישאל איש מעם רעהו וגו'. מלוה – במידי דלא הדר בעין כגון מעות דכתיב 'אם כסף תלוה את עמי' דמלוה להוצאה ניתנה".
144. ז"ל הרמב"ם שם: "השואל מחבירו כלי או בהמה סתם – הרי המשאיל מחזירו בכל עת שירצה...". וכתב על כך ה'מגיד משנה': "פירוש, שלא אמרו פ"ק דמכות "המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתבעו פחות משלושים יום" אלא בהלוואה שניתנה להוצאה, אבל שאלה שהיא חוזרת בעין אין לה זמן. וכן פירש"י בשבת פרק שואל גבי מה שאמרו "השאילני" לא אתי למכתב", וכן הכריחו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. ותוספתא הכתובה בסוף הפרק מוכחת כן. שלא כדברי קצת המפרשים שהיו אומרים שאלה כסתם הלוואה – שלושים יום. ודברי רבינו עיקר.
145. ז"ל 'הגהות מיימוניות' שם אות ג': "והתוספות כתבו בשם ר"ת דסתם שאלה שלושים יום כמלוה, דאמרינן במנחות: "טלית שאולה – כל שלושים יום פטורה מן הציצית". ולבעל העיטור לא מסתבר ליה, מדגרסינן בשבת גבי שואל אדם: "השאילני" לא אתי למכתב, 'הלויני' אתי למיכתב, ש"מ "הלויני" – לזמן מרובה, "השאילני" – לזמן מועט", ושלושים יום דטלית שאולה משום דכתיב "כסותך" ולא כסות אחרים כדגרסינן התם, וכל ל' יום פטור דילמא חבריה תבע ליה דזמן שאלה לזמן מועט הוא, אבל עברו שלושים יום מתנה בעלמא הוא וחייב. ע"כ".
146. ???
147. ז"ל משנה ב' שם: "...וכיון שראו בית דין שבאים לידי סכנה התקינו שלא יהיו תורמים את המזבח אלא בפיס...".
148. מילה זו אינה ברורה בכתה"י.
149. "איך נפלת משמים הילל בן שחר. נגדעת לארץ חולש על גויים".
150. "ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב".

פכ"ג מ"ד

נכרי שהביא חלילין בשבת

קב ונקי: כלי נגון שקולן מעורר הבכי

ע' סוכה רפ"ה¹⁵¹.

פכ"ג מ"ה

עושין כל צרכי המת

ע' פי"ט מ"ב¹⁵².

פכ"ד מ"א

הגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים הניטלין בשבת

ע' פכ"ב מ"ד¹⁵³ ועירובין פ"י מ"ב¹⁵⁴.

פכ"ד מ"ד

מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים

ל' לפני משמעו אולי דוקא לאלתר [...] ¹⁵⁵ להם [...] ¹⁵⁶.

לפי שאינה מן המוכן

בה' הידיעה פי' בר"מ¹⁵⁷ המוכן לאדם.

פכ"ד מ"ה

מפירין נדרים בשבת ונשאלין לדברים שהן לצורך השבת

הפרה היא דין של הבעל או האב, וממילא נמשכים האיסור וההיתר מהם בנדר זה לאשה, ותלה כאן ג"כ במפירין, אבל התרה עיקרה בא' מן הנודר הבא לישאל ולבטל את נדרו ע"י

151. ז"ל משנה א' שם: "החליל חמישה ושישה - זה החליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. אמרו, כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו".

152. "עושין כל צרכי מילה בשבת: מוהלין ופורעין ומוצצין ונותנים עליה איספלנית וכמון...". וראה בהערות רבנו שם.

153. ראה בהערות רבנו שם.

154. ראה בהערות רבנו שם.

155. מילה זו אינה ברורה בכתה"י.

156. מילה זו אינה ברורה בכתה"י.

157. ???

היתר החכם והיא ג"כ כאן נתלית בנשאלין לא במתירין, וכן אמנם לא בשואלין, כי איסור שבת שבזה הלא הוא מצד הדיון¹⁵⁸ של החכם ולא מצד הנודר השואל ע"נ [על נדרו]. וראיתי אח"כ בהגרש"ש ג"כ חילק בזה¹⁵⁹ אבל חילוקיו מצד המעשה ולא מצד עצם הדיון, וע' הגר"ש קצנבלוינג¹⁶⁰.

ומדבריהן למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת

עי' תו' קכ"ו ד"ה ומדבריהם¹⁶¹ דמדידה אינה איסור כ"כ כפקיקה, וקשר שאינו של קיימא י"ל דאינו כלל בגדר המלאכה, וע' הג' הגרי"ב¹⁶².

158. מילה זו אינה ברורה בכתה".

159. וז"ל הרש"ש בהגהותיו: "ונשאלין לנדרים וכו'. נראה משום דהבעל מיפר נדרי אשתו שלא מדעתה אבל החכם אינו מתיר עד שיבוא הנודר לפניו ושואל התרתו..."

160. ז"ל שם: "מפירין נדרים בשבת ונשאלים וכו'. ופרש"י והר"ן – ונשאלים לחכם. איתא ברמב"ם פ"ו מהלכות שבועות הלכה ו': "הקרובים כשרים להתיר נדרים ושבועות ומתירין בלילה ומעומד, שאין ההיתר הזה דין" כו'. וכתב בהג"מ וז"ל: "בתוספתא דנדרים איתא 'אין נשאלים לחכם אלא מעומד'" ע"כ. ובביאור לסמ"ג ממחר"א אייזין שטיין כתב דכל הני דנקט הרמב"ם ר"ל אפילו קרובים כשרים בלילה אפילו מעומד וכו' אך בהג"מ הביא תוספתא 'אין שנאלין לנדרים אלא מעומד וכו' עי"ש. והנה משע מדבריהם שהתוספתא חולקת עם הגמ' שלנו (אשר ממנה הוציא הרמב"ם הדיון) שלפי התוספתא הוא דוקא מעומד ואסור מיושב וכוונת הרמב"ם אפי' מעומד מותר כמ"ש מהר"א אייזין שטיין הנ"ל. ובאמת לא כן כוונת התוספתא כפי שהבינו כי מ"ש בתופתא 'אין נשאלין' איון) הכוונה על הב"ד שהם המה הנשאלין רק על השואל שהוא צריך לעמוד דווקא וע זה נופל ג"כ ל' 'נשאל' כמו בשבת דף הנ"ל 'ונשאלין לנדרים' וכן בשבועות כ"ז: "מי שנדר ב' נזירות וכו' ואח"כ נשאל על הראשונה וכו'" וכ"ה במקומות רבות ד'נשאלין' פי' 'השואלים'. וכן הדיון הזה מבואר בירושלמי אשר דבריו תמיד מתאחדים עם התוספתא והובא בש"ך סי' רכח סק"ט: "אין נשאלין לנדרים אלא עטופים וישבים והנשאל יושב והשואל צריך להיות עומד אלמא דא"צ לעמוד דווקא רק השואל, ואגב ביאר כוונת רש"י בשבת ד' הנ"ל..."

161. "ומדבריהן למדנו שפוקקין ומודדין – ...ולא מצי למימר נמי 'פקק דמצוה שאני' כדאמרינן בשלהי מכילתין גבי מדידה דהתם לא הוי איסור כל כך אלא משום דהוי כעובדא דחול אבל פקק דמשום תוספת אוהל דדמי לבנין ליכא למשרי משום מצוה".

162. "לפי סדר המעשה לפירש"י ותוספות היה מתחילה הקשירה ואח"כ המדידה, ולמה תנן 'מודדין' ואח"כ 'קושרין', אלא להורות נתן דגם הקשירה אין להתיר כי אם לצורך מצוה כמו מדידה כמש"ש בגמ' משא"כ פקיקה א"צ לצורך מצוה כמ"ש בתוספות שם וס"פ כל הכלים..."